

Denique (I. Tim. III.) Apostolus ait: « Haec tibi scribo, fili Timothee, ut scias, quomodo te oporteat conversari in domo Dei, quae est Ecclesia Dei vivi », etc.: at sane non poterat in ea conversari, nisi sciret, quaenam esset. Ergo aut dicendum est a Christo nullam fundatam esse Ecclesiam, aut eum fundasse Ecclesiam visibilem.

2) Idem patet *ex ipso ortu, et progressu* Ecclesiae. Nam, ut omittamus statum Testamenti veteris, in quo adeo visibilis erat Ecclesia, ut in ipsa carne portaret visibile signum circumcisio[n]is; in Testamento novo procul dubio Ecclesia christiana tota erat in principio in apostolis et discipulis Christi, qui adeo visibles erant, ut super illos visibiliter Spiritus Sanctus descenderit in die Pentecostes. Deinde istis additi sunt visibiliter una die homines ad tria millia, et rursum ad quinque millia, per fidei confessionem et baptismum, ut refertur (Act. I. seqq.); ac deinceps semper illi omnes, et soli habitu sunt Ecclesia Christi, qui ad illos primos se adiunxerunt per baptismum et confessionem fidei. Hoc argumentum praecclare evolvit Moehler (*Symbolism*, c. 5. § 48.).

3) Accedunt *parabolae*, quibus omnium consensu significatur Ecclesia. Area enim, in qua sunt grana et paleae; rete, in quo sunt boni et mali pisces; ager, in quo sunt frumenta et zizania; convivium, in quo sunt boni et mali discubentes; ovile, in quo sunt oves et hoedi, significant Ecclesiam visibilem, ut etiam haeretici fatentur: nam Ecclesia invisibilis non habet malos et bonos, sed tantum bonos, secundum eorum sententiam. Atqui eadem parabolae docent, istam Ecclesiam visibilem numquam interituram usque ad diem iudicii; nam (Matth. III.) dicitur: « Ipse permundabit aream suam, et triticum congregabit in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili »: quod sine dubio non fiet ante diem iudicii; et (Matth. XIII.) dicitur: « Sinite utraque crescere usque ad messem »; et infra: « Messis autem consummatio saeculi est »; et infra: « Sic erit in consummatione saeculi; exhibent angeli, et separabunt malos de medio iustorum ». Ergo Ecclesia promissionum est Ecclesia visibilis.

4) Confirmatur ex nominibus *Regni*, *Civitatis*, *Domus*, *Ovilis*, *Corporis*, quae, ut vidimus (n. 440.), tribuuntur Ecclesiae; quae omnia plane ostendunt Ecclesiam esse natura sua visibilem, et

quidem *formaliter visibilem*. Etenim dicitur Regnum *Dei*, Civitas *sancta*, Domus aut Tabernaculum *Spiritus Sancti*, Corpus *Christi*, quod certe non est corpus mortuum, etc. Hinc prae-cessit Christus (Matth. V. 14.) de Ecclesia dicit, « Non potest civitas abscondi supra montem posita ». Quae expendens S. Augustinus (ep. 52. n. 1. ad Severin. Donatist.), ait: « Facile tibi est attendere et videre civitatem super montem constitutam, de qua Dominus ait in Evangelio, quod abscondi non possit. Ipsa est enim Ecclesia catholica; unde *κατολικην* graece appellatur, quod per totum orbem terrarum diffunditur. Hanc ignorare nulli licet: ideo, secundum verbum Domini nostri Jesu Christi, *abscondi non potest* ».

464. Quare, ut haec omnia paucis perstringentes argumentum hoc absolvamus, dicimus: Ecclesiae populus concipitur per prae-dicationem et auditionem fidei, quae profecto sunt aliquid sensibile; nascitur per baptismum, quod est signum maxime visibile; pascitur per sacramenta, quae item signa sunt sensibilia interioris gratiae; eius pastores quemadmodum assumuntur per signa certa et visibia, ita assumpti gubernant per leges externas et patentes: unde Ecclesia natura sua est coetus hominum visibilium, visibiliter illum ineuntium, multiplici visibili signo in eo sub pastoribus visibiliter assumptis degentium. Si igitur Christus visibilem Ecclesiam instituere voluisse, ut revera, iuxta catholicos, instituit, et protestantes negant, dicant isti quid amplius praestare debuisse. Si enim, uti revera est, non intelligitur quoniam clariori modo potuerit illam *visibilem* constituere; vel dicendum est, Ecclesiae visibilitatem impossibilem esse ipsi Deo, quod absurdum est; vel fatendum, Ecclesiam vere esse visibilem. Rursus: Ex dictis, negari non potest, plura Ecclesiae elementa esse visibilia; ea vero certe pertinent ad essentiam Ecclesiae, tum quia non nisi ea instituendo Christus Ecclesiam instituit, tum quia ea necessaria omnino sunt fini proprio Ecclesiae. Ergo impossibile est, ut detur vera Ecclesia Christi, quae sit invisibilis; sic enim iam deesset aliquod essentiale elementum: quo deficiente, nequit eadem Ecclesia consistere — Elementa denique Ecclesiae *per se* invisibilia, *per aliud*, ut diximus, manifestantur; nec ea manif-estatio dubia esse potest pro toto coetu. Fieri enim potest ut pro-

fessio fidei in uno vel altero membro sit mendax, ut pariter externa sanctitatis signa in uno vel altero sint hypocrisis; sed praeter specialem providentiam, qua regitur Ecclesia, ipsa moralis lex, qua regitur humanum genus, vetat quominus hypocrisis ac mendacium sit in tota multitudine.

465. IV. Ecclesia a Christo visibilis instituta, a Prophetis predicta iam erat visibilis exstituta. Etenim (Is. II.) legitur: « Et erit in novissimis diebus praeparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes. Et ibunt populi multi et dicent: Venite et ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob, et docebit nos vias suas, et ambulabimus in semitis eius », etc. — Et (Mich. IV.) iisdem fere verbis eadem habetur prophetia: « In novissimo dierum erit mons domus Domini praeparatus in vertice montium, et sublimis inter colles: et fluent ad eum populi. Et properabunt gentes multae, et dicent: Venite, ascendamus in montem Domini, et ad domum Dei Jacob: et docebit nos de viis suis, et ibimus in semitis eius », etc.

Unde: in his testiomiis certe sermo est de Ecclesia: id patet ex illis *novissimis diebus*, quae designant ultimam oeconomiam, ex appellatione *domus Dei*, quae saepissime tribuitur Ecclesiae (440.); ex verbis *docebit vias suas*, quae exprimunt munus proprium Ecclesiae, etc. Atqui in iisdem Ecclesia reprezentatur uti formaliiter visibilis; siquidem dicitur *Mons*; *mons Domini*; ad quem accedunt omnes gentes, ut *discant vias Domini*, ut *ambulent in semitis eius*, id est ut recte credant et sancte vivant. Ergo.

Quae interpretatio confirmari potest ex consensu Patrum. Se positis enim quibusdam mysticis interpretationibus, quae propriam non excludunt, sed potius supponunt, Patres unanimiter intelligunt cit. testimonia de Ecclesia; et si qui dicant, Christum esse *Montem*, id dicunt de Christo, uti Capite Ecclesiae, et se manifestante per illam.

S. Optatus Milevitanus (de schim. Donatist. 1. 3. n. 2.) ait: « Scriptum est in Isaia Propheta: “ Ex Sion prodiet lex, et verbum Domini de Hierusalem » (II. 3.). Non ergo in illo monte Sion Isaias aspicit vallem, sed in monte sancto, qui est Ecclesia, qui *per omnem orbem Romanum caput tulit sub toto coelo...* Est ergo

spiritualis Sion Ecclesia, in qua a Deo Patre rex constitutus est Christus; quae est in toto orbe terrarum, in quo est una Ecclesia catholica ».

S. Basilius (in Is. n. 66.): « Quomodo enim tunc mons Domini (Isa. II. 3.) fiet conspicuus (*ἐμφανῆται*)? quo item pacto domus Dei collocabitur in montium cacuminibus? Neque enim carnalis Israel ortum expectat alterius montis: neque secundae domus fabricam praestolatur aliis cacuminibus superimponendam: mons autem Sion ac templum etiam vaticinantis Isaiae tempore conspiciebatur... Domus Dei, in montium cacuminibus sita Ecclesia », etc.

S. Jo. Chrysostomus (in Is. c. 2. n. 2. ad illa verba: « Erit in novissimis diebus *manifestus* mons Domini ») inquit: « *Manifestus*. Id nulla deinceps interpretatione indiget. Si ipsa rerum natura tuba clariorem emittit vocem, *splendorem ostendens Ecclesiae*. Etenim neque sol ita *splendidus*, neque eius lux ita *clara est*, ut sunt res ad Ecclesiam spectantes. Nam “ Domus Dei supra verticem montium ” ».

S. Augustinus (in Jo. tract. 1. n. 13.): « Quando volunt homines videre lunam novam, dicunt: ecce luna, ecce ubi est: et si sunt ibi qui non valeant intendere aciem, et dicant: ubi? intenditur illis digitus ut videant. Aliquando dum erubescunt, ne caeci putentur, dicunt se vidisse quod non viderunt. Numquid sic ostendimus Ecclesiam, fratres mei? *Nonne aperta est?* *nonne manifesta?* nonne tenuit omnes gentes?... Ecce mons implens universam faciem terrae: ecce civitas de qua dictum est. Non potest civitas abscondi super montem constituta. Illi autem (I. Jo. II. 11.) offendunt in montem. Et cum eis dicitur: ascendite; non est mons, dicunt; et facilius illuc faciem impingunt, quam illic habitaculum quaerant. Isaías hesterna die lectus est: quisquis vestrum vigilabat, non oculis tantum, sed aure, nec aure corporis, sed aure cordis, advertit, “ Erit in novissimis diebus *manifestus* mons Domini, paratus in cacumine montium ” (Isaias II. 2.). *Quid tam manifestum quam mons?* Sed sunt et montes ignoti, quia in una parte terrarum positi sunt. Quis vestrum novit Olympum montem? quomodo ibi qui habitant, Giddabam nostrum non norunt? In partibus sunt isti montes. Ille autem mons non sic, quia

implevit universam faciem terrae, et de illo dicitur: Paratus in cacumine omnium montium ».

S. Cyrillus Alex. (in Is. l. 1. orat. 2.): « Hinc igitur mons intelligibilis Domus Dei iure dici possit. Et est *illustris* (*διαφανής*), utpote supra colles elevata. De illa vero istud merito quis dixerit, quod *illustris* exempli loco Salvatoris voce dictum est: "Non potest civitas abscondi supra montem posita." Sunt vero plura alia quae facillime colligi possent, unde videre est in Scripturis divinitus inspiratis, Hierusalem intelligibilis apicem, id est, Ecclesiae celsitudinem (*τοῦ ὄψος*), collibus et montibus comparari ».

466. His addi possent testimonia insigniorum interpretum Protestantium, quorum nomina refert Murray. Sed cf. quae Cl. Author habet (disp. 5. sect. 2.), ubi diligenter has aliasque ex V. T. probationes evolvit et propugnat.

467. SCHOLION. Breviter indicabimus difficultates, quae directe impetunt Ecclesiae visibilitatem, cum earum solutionibus; *directe*, inquam; nam plures eo tendunt, ut statuant, solos iustos aut solos praedestinatos esse *membra Ecclesiae*; eas indicabimus ubi de Ecclesiae membris sermo erit; aliae proprie opponuntur *indefectibilitati Ecclesiae*, de qua infra etiam agendum est.

468. Itaque I. *Ex V. Testamento obiicitur* — 1) illud Jer. (XXXI.): « Hoc erit pactum quod feriam cum domo Israel post dies illos... dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam »; ubi *vetus Ecclesia novae* videtur opponi, quatenus illa visibilis, haec sit invisibilis — 2) Illud quod subdit (v. 34.): « Non docebit vir ultra proximum suum, et vir fratrem suum dicens: cognosce Dominum; omnes enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus »: quibus videtur exclusi visible magisterium — 3) Similiter (Is. LIV. 13.) dicitur: « Dabo omnes filios doctos a Domino ».

Respondeatur ad 1um: Oppositio non est inter visibilitatem veteris Ecclesiae, et novae invisibilitatem, uti abunde iam patet ex data demonstratione thesis; sed inter maiorem gratiae abundantiam, quae in nova lege vi eius confertur, et minorem gratiam, quae in veteri lege obtinebat, et quae, ut diximus, non vi illius foederis conferebatur. Sane aliquid praecellens hic enunciat Pro-

pheta de nova Ecclesia pree veteri; sed huiusmodi non esset invisibilitas: eo vel magis, quod, iuxta adversarios, tum fieret invisibilis Ecclesia, cum corrumperetur — *Ad 2um*: illud certe non dicitur ad exclusionem externi magisterii; secus non dixisset Isaia (LIII. 7.): « quam pulchri super montes pedes annuntiantis et praedicantis pacem, annuntiantis bonum, praedicantis salutem », etc.: et quid fieret de illis « docete omnes gentes », « qui vos audit, me audit », et innumeris huiusmodi testimonii? Debent ergo, verba obiecta intelligi de maiori facilitate assequendi veritatem in nova lege pree veteri; vel de cognitione veri Dei, sublata idolatria; vel oppositio est in eo, quod Israelitae debebant docere solum *fratrem* et *proximum*, seu Israelitas, quos solos respiciebat illa lex; cum in nova lege, quae omnes respicit, missio sit ad docendas omnes gentes (cf. Interpret.) — *Ad 3um*: Ex rationibus mox indicatis liquet, obiecta verba non posse accipi ad exclusionem externi ac visibilis magisterii. Unde aliqui cum Cyrillo ea verba utique intelligunt de doctrina Evangelii; et sensus est, ipsam non iam per Prophetas, sed per ipsum Dei Filium praedicandam esse, iuxta illud (Heb. I. 1.): « olim Deus loquens patribus in prophetis », etc. Alii cum S. Augustino eadem verba exponunt de divina gratia; et sensus est, Deum ipsum, per gratiam utique nunc abundantiores, interius persuasurum, quod per externum magisterium proponitur, iusta illud (Jo. VI. 45.) « est scriptum in Prophetis: et erunt omnes docibiles Dei: omnis qui audivit a Patre et didicit, venit ad me ».

469. II. *Obiiciunt dicta quaedam ipsius Christi Domini*. Ac — 1) illud (Luc. XVII. 20.): « Non venit regnum Dei cum observatione. Neque dicent: ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos est »: quibus aperte dicitur Ecclesia inadscriptibilis — 2) illud (Jo. IV.): « mulier, crede mihi, venit hora quando neque in monte hoc, neque in Jerosolymis adorabit Patrem... Sed venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem *in spiritu et veritate*... Spiritus est Deus, et eos qui adorant eum *in spiritu et veritate oportet adorare* »: adoratio autem *in spiritu* non est visibilis.

Respondeatur ad 1um: illud *sine observatione* non est idem ac *invisibile*, quemadmodum *regnum Dei* in obiecto loco proprie et

directe significat Messiam seu eius adventum. Cum enim Judaei quaererent, « quando venit regnum Dei? » putantes Messiam venturum cum saeculari pompa et regio apparatu; Christus respondit, adventum eius esse *sine observatione*, id est sine ullo apparatu; adeoque non dicitur *ecce hic, aut ecce illic*, sicut fieret admiratione excitata per illam pompam. Quod, ut confirmet Christus Dominus, subdit: *regnum Dei intra vos est*, id est Messias per praesentiam est in vestro consortio, in medio vestrum. Alii ita rem explicant: « regnum Dei venit *sine observatione* », id est non opus est subtili indagatione ad illud cognoscendum: nam « *intra vos est* », id est iam praesens est — *Ad 2um*: Evidenter illud *in spiritu et veritate* non est idem ac invisible; secus enim non modo excluderetur Ecclesia visibilis, sed quilibet externus cultus: quod nec adversarii hic contendunt. Itaque *adorare* in obiecto loco, uti ex contextu patet, idem est ac sacrificium offerre: opponitur ergo sacrificium novi foederis sacrificiis Judaeorum et Samaritanorum. Hinc dicitur *adoratio in spiritu contra sacrificia carnalia*; quibus nempe carnales victimae immolabantur a Judaeis; nec amplius erit determinatus locus novum sacrificium offerendi, sed offeretur in omni loco: dicitur autem *in veritate* vel per oppositionem ad sacrificia *typica* Judaeorum, vel etiam per oppositionem ad cultum falsum Samaritanorum, qui adorabant quod nesciebant.

470. III. *Obiiciunt quaedam dicta Apostolorum. Ac — 1) illud* (I. Pet. II.): « et ipsi tamquam lapides vivi superaedificamini, domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias »: quod autem, aiunt, spirituale est, est invisible — 2) *Illud* (Heb. XII.): « Non enim accessistis ad tractabilem montem, accessibilem ignem, et turbinem, et caliginem, et procellam... Sed accessistis ad Sion montem, et civitatem Dei viventis, Jerusalem coelestem », etc.: ubi, aiunt, Ecclesia dicitur mons non tractabilis, id est invisibilis.

Respondetur ad 1um: Certe per *domum spiritualem* S. Petrus non intelligit Ecclesiam *invisibilem*; tum enim scribit uti praeses visibilis visibili Ecclesiae, tum subdit (V.): « Seniores qui in vobis sunt obsecro conserior et testis Christi passionum... pascite qui in vobis est gregem Dei », etc. Quare Ecclesiam vocat *domum spiritualem* non per oppositionem ad *visiblem*: sed vel per op-

positionem ad *domum materialem* ex ligno et lapide compositam; vel ut exprimat *praerogativam* novi foederis, quod sit *foedus gratiae*, fideles vi illius vivant vita *gratiae*, et templum sint *Spiritus Sancti*. Hinc offerunt hostias spirituales, id est non carnales et cruentas — *Ad 2um*: aliqui cum Theophylacto, Oecumenio, D. Thoma, etc. per *Sion montem* intelligent Ecclesiam triumphantem; et sic textus esset extra rem: alii intelligent Ecclesiam generaliori quadam acceptance, et tunc est *Sion mons*, *Jerusalem coelestis*, etc. *qua triumphans* est, non *qua militans* est. Certe scopus Apostoli est extollere novum foedus prae veteri; ad id autem non erat necessarium omnia Ecclesiae elementa efferre, eiusque definitionem tradere: satis erat quae nobilia sunt commendare. Seligit duo: lex vetus data fuit in loco terrestri et accessibili, quia foedus erat in bonis temporalibus situm: cum novum foedus sit spirituale e coelo datum (id significant tropice *Sion* et *Jerusalem*) per quod communio habetur cum Angelis, etc. Lex vetus data fuit cum signis timoris; cum novum foedus sit misericordiae et amoris. Quod autem fideles in nova lege dicantur accessisse ad « *multorum millium Angelorum frequentiam* » etc.; id importat communionem, quae existit inter coetum fidelium et Angelorum, et illorum ordinationem ad beatitudinem cum his possidentiam; sed nullo modo importat quod coetus fidelium in terris, Ecclesia militans, sit invisibilis.